

קיצור "הלכות שביעית"

הכנה לשנת השמיטה

(סיכום מתוך שיעורים שניתנו בשנת תשס"א)

מאת הרב זכריה זרמתי רב ומו"צ בירושת"ו

1. מומלץ לגזום בשנה השישית (תשס"ז) באופן מלא את כל הצמחים הזקוקים לגיזום כדי להימנע מלעשות זאת בשביעית.
2. אף שיש מלאכות המותרות בשנת השמיטה במקום הפסד, יש להקדימם ולבצעם לפני השמיטה, כדי שלא יצטרכו לעשותם בשנת השמיטה. (אכן מלאכות האסורות דרבנן אסורות בשביעית רק אם הם באים להשביח את הצמח (בלשון הגמרא "לאברויי"), אבל "לאוקמי" הכוונה לקיים את הצמח שלא ימות או האילן- מותרות בשביעית. בכל מקרה יש להשתדל להקדימם.
3. בענין השיחים, לא ייגרם נזק לצמח או למראהו אם לא ייגזם במשך שנת השמיטה לפיכך אם לא עשה לפני השמיטה, ברוב המקרים אין היתר לגזום שיחים בשביעית, (אא"כ מפריע או מסכן או שמחויב ברשות הרבים).
4. בענין הדישון אפשר לשלב מיני קומפוסט או דשנים משולבים הנקראים אטיי שחרור, דשנים אלו יכולים לשחרר מינרלים הנחוצים לצמחים לאורך שנת השמיטה ולהימנע מלדשן בשביעית.
5. תמיכת עצים צעירים וקשירתם יש לבצע לפני השמיטה, אמנם במידה ועלול להיגרם נזק לעץ בעתיד ללא התמיכה- מותר לבצע גם בשמיטה.
6. מעתה יש להשתדל - בדרכי נועם - לשכנע את השכנים בבית משוטף שלא יעשו בגינה, עבודות האסורות בשביעית ואם הדיירים מסרבים, הרי שאסור לכתחילה להשתתף בתשלום הוצאות הטיפול בגינה. אך כתב הגרש"ז **אורבך** זצ"ל שאם הגינון יבוצע בכל אופן ואי התשלום יגרום רק למריבה יש לשלם מפני דרכי שלום. **הגר"מ אליהו** שליט"א כתב שאם ע"י אי התשלום יעמוד למשפט יש לשלם חלקו כשם שמשלמים תשלומי מסים שונים וידגיש בפני השכנים שאת כספו הוא משלם למטרות הניקיון ועבודות המותרות בלבד! גם אם מדובר באותו הסכום. קיימת עצה שלישית והיא שיפקיר בפני שלושה את בעלותו החלקית בגינה. אמנם אם ירצו השכנים לזכות בחלקו יהיה לו קשה לקבלה אחר השמיטה.
7. אסור לנטוע עצי פרי אחר ט"ו באב מדין תוספת שביעית, אמנם צמחים ופרחים וזרעים למיניהם מותר לזרועם עד ג' ימים לפני רה"ש (לגבי אילני- סרק יש המתירים עד ג' ימים לפני רה"ש ויש האוסרים מט"ז באב וכן דעת הראשלי"צ **הגר"מ אליהו** שליט"א). בכל מקרה אם עבר ונטע אחר זמן

- ההיתר, אף לפני רה"ש, חייב לעקור ויש המחמירים אף אם נטע בשוגג. (עיין ספר השמיטה של הגר"י טוקצינסקי זצ"ל פרק א' הערות).
8. כתב הרמב"ם "אף בזמן המקדש (בזמן תוספת שביעית שאסור לנטוע) מותר לסקל, ולזבל השדות ולעדר המשקאות והמדלעות ובית השלחין עד ראש השנה." וכתב הגרא"י קוק זצ"ל "היינו שמותר לעדור את כל השדה כולה וסביב הצמחים כפי מה שהם צריכים ומותר לקחת העלים מן האילן כדי להקל עליו כדי שיגדל יותר, ולחתוך הענפים היבשים מן האילן ולהשקות"..."הכל מותר עד רה"ש תשס"ח!
9. עציצים נקובים יש להם דין של קרקע, לכן אין היתר לזרוע בעציץ נקוב. ניתן לתכנן ולהקדים את הטיפול והעברה האפשרית עד שנת השמיטה.
10. נהגו להקל בעציצים שאינם נקובים, אשר ימצא במשך שנת השמיטה בתוך הבית.
11. אף בעציץ נקוב ניתן לבצע את העבודות המותרות לגינות נוי, ואכן מלאכות דרבנן במקום שיגרם נזק בלתי הפיך או שינוי מהותי של פני העציץ, מותרות.
12. אין היתר לזרוע או לשתול בעציץ שאינו נקוב אף בבית מקורה.
13. נקב קטן לצורך ניקוז המים והוצאת המים העודפים אינו נותן לעציץ דין של נקוב, בתנאי שיהיה קטן ויחיד. (לדעת הגר"ש ישראל זצ"ל הנקב היחיד חייב להיות קטן מג' מ"מ).
14. רצפת בית אינה מהווה לכל הדעות הפסק שהופך את העציץ הנקוב לאינו נקוב ולכן ראוי להוסיף בין העציץ לקרקע הפסק העשוי מפלסטיק נוקשה או זכוכית. הפסק של חרס אינו פוטר בצורה מלאה את בעיית העציץ הנקוב בבית ויש להימנע מלהשתמש בחומר זה.
15. חשיפת העציץ לאוויר אף בקומה עליונה נחשבת כתולדת זורע, מפני שהיא מועילה לגידולו (האוויר אינו מפסיק את הקשר בין העציץ לקרקע). לכן אסור להוציא עציץ מן הבית לחוץ וכן למרפסת בלא גגון או תקרה ואף מחמירים שלא לפתוח חלון כנגד עציצים.
16. אם נתגלה במשך השמיטה שהעציץ שבבית נקוב, מותר להוסיף דבר החוצץ בינו לרצפה או לסתום אותו.
17. עציץ גדול מארבעים סאה שהם כ 330 ליטר וכן אדנית הקבועה בקיר או בקרקע יש להם דין של קרקע. יש לנהוג בהם כל החומרות שנלמדו לעיל אף כאשר אינם נקובים.
18. ע"מ לטלטל עציץ ולהעבירו ממקום למקום, יש להקפיד לעוטפו בשקית ניילון או פלסטיק. וכן היא דעת הגר"מ אליהו שליט"א וכן הגר"ש אלישיב שליט"א.
19. במשך שנת השמיטה כאשר קונים פרחים ממשתלה או מן המגדל עצמו, יש לוודא שהגידול נעשה בהיתר (בחממה תחת רשת צפופה, במנותק, או שמכר

- את הקרקע שלו לגוי עפ"י היתר מכירה). נלמד בהמשך שצמחים שמגדלים אותם לשם ריח, יש בהם דין קדושת שביעית. למרות שבמרבית הפרחים אין בהם קדושת שביעית, אין לקנותם ממקום החשוד על שביעית כדי לא לסייע בידי עוברי עבירה.
20. כתב הרמב"ם פ"ה ה"א ה"ל' שמיטה ויובל "פרות שביעית ניתנו לאכילה ולשתייה ולסיכה ולהדלקת הנר לצביעה..".
21. עוד איתא ברמב"ם ה"ב "לאכילה ולשתייה כיצד? לאכול דבר שדרכו לאכול. ולשתות דבר שדרכו לשתות".
22. אכן אין קדושת שביעית חלה על פרחי נוי שאין בהם שום הנאה כגון שאין בהם ריח.
23. אסור להפסיד פרות שביעית שנאמר "והיתה שבת הארץ לכם לאוכלה" אמרו חז"ל לאוכלה ולא להפסד. ויש הטוענים שדוקא יש מצוה לאכול מפירות השביעית (כמובן כאשר לא סחרו בהם ולא עבדו אותם באיסור). והיה אומר הגראי"ה קוק זצ"ל שאם יש מצוה באכילת שביעית י"ל שמי שיש לו פרות שביעית, אסור לו לשבת בתענית רשות !
24. דעת השו"ע וכן מנהג ירושלים, שפרות שגדלו בשדה של גוי בארץ ישראל אינם קדושים.
25. כאמור אסור להפסיד פרות שביעית, ואסור להאכילם לגוי, זה הכלל שמאכל אדם לא יאכיל לבהמה או לכלב.
26. כאמור אסור לסחור בפרות שביעית ואסור להוציאם לחו"ל.
27. כתב הרמב"ם בפ"ה הנ"ל שפרות שדרכן להיאכל חי לא יאכלנו מבושל וכן ההפך. אם דרכו להיאכל חי או מבושל מותר בשניהם כגון עגבניות וכו'.
28. אין לשנות פרות שביעית מברייתן ולכן אין עושים לא ריבה ולא דבש מתמרים אך שמן ומיץ ענבים מותרים כי זה דרכם.
29. כתב הרה"ג טוקצינסקי זצ"ל בספרו "ספר השמיטה" דף ל' "לסחוט תפוזי לימון ואשכוליות - קשה להתיר!". אמנם אם שינו מברייתן מותרים הם באכילה.
30. אסור לקטוף שלא לצורך אכילה ודבר הראוי לאכילה שאין ברצונו לאוכלו אין להפסידו אף אם אינו ראוי לאכילת אדם אלא לאכילת בהמה כגון קליפות, יש להניחם במקום שיפסל או ירקב מאליו או שבע"ח יוכלו לאכלם.
31. מצוה מן התורה על כל בעל קרקע (שדה, גינה) להפקיר את היבול או הפירות שבהם קדושת שביעית, וכל הרוצה לזכות יבוא ויזכה.
32. טוב שבעל השדה בעצמו יפקיר את שדהו בפה, ובפני שלושה אנשים. ומן הדין אין הבעלים יכולים לעכב כניסת אדם הרוצה לזכות בלקיטת הפירות.
33. אסור לגדר את השדה או הגן אחר ההפקר אבל אין צורך לשנות את פתיחות המקום כדי לאפשר כניסה יותר חופשית לרוצים לזכות.

34. להלכה בימינו נוהגים לבקש רשות מבעל השדה לזכות או ללקט את פירות שדהו. למרות שאין על בעל השדה להתנגד, כתב הרב קוק זצ"ל שבמידה והבעלים אינם מסכימים אין לקחת בלא הסכמתם.
35. אם קיים שלט ברור המודיע על ההפקר אין צורך באישור נוסף.
36. החושש מפני הגויים שיבואו ויזכו בפירות (כזכור לעיל שאין להאכיל פירות השמיטה לגויים מפני קדושתם) רשאי לסגור את שדהו, ויש המצריכים במקרה זה לתלות שלט המודיע שהפירות הפקר (ליהודים) וניתן לקבל את מפתחות השדה אצל בעל הבית לצורך זה.
37. אדם פרטי לא יקטוף כמות גדולה מהצריכה הביתית שלו (כג' סעודות).
38. אסור לסחור בפירות שביעית אך אין איסור במתנה. אסור לקנות מאדם הסוחר בפירות שביעית מפני שיש משום " לפני עוור לא תתן מכשול". אסור לקבל מתנת פירות מאדם הסוחר בפירות שביעית.
39. כיצד קונים פירות וירקות בשביעית? קניה מחקלאיים גויים בארץ ישראל- קניית פירות מיובאים- אוצר בית דין- פירות משנה השישית- היתר מכירה.
40. הדרך המהודרת ביותר לקנות פירות בשביעית, וכן לאפשר הדדיות של קיום המצוה הן ע"י הצרכן והן ע"י היצרן היא "אוצר בית דין". דהיינו שהיצרן ימסור את פירותיו לבית דין שיחלק אותם לצרכנים בעיר. פירות אלו שהיו הפקר לכל, מרוכזים ומחולקים לציבור ע"י בה"ד ואף בשיטה זו אין איסור לשלוחי ב"ד לקטוף ולאסוף פירות שביעית שאיסור זה חל על היחיד הקוצר לעצמו.
41. בית הדין אינו דורש תשלום עבור הפירות שהרי הוא מחלק פירות של הפקר אלא שרשאי הוא לגבות כספים עבור תשלום הוצאותיו ובכלל תשלום לחקלאים היהודים אשר טורחים בשם הב"ד להביא את הפירות לאוצר ב"ד. הכסף שמשלמים בתחנת חלוקה של אוצר ב"ד אינו נתפס בו קדושת שביעית אך לפירות יש דין של קדושת שביעית עם כל המשתמע מכך .
42. למרות שהגר"מ אליהו שליט"א פסק שאין "אוצר ב"ד" שיטת אספקה יותר מהודרת מ"היתר המכירה" (וזאת מכמה סיבות - מפני שהרמב"ם לא הזכיר דין זה, החלוקה צריכה להיות לגמרי בחינם, הפיכת החקלאי לשליח ב"ד הינו דחוק - הגר"ש ישראל זצ"ל מתיר תשלום להוצאות אף במחיר שונה לפי סוג הפירות), מ"מ הורה שזה עדיף מאשר לחון גויים ע"י קניית פירות מהם וחיזוקם בא"י.
43. פירות שגדלו בקרקע של גוי לדעת השו"ע אין בהם אסור סחורה. וכן מפירות שגדלו בקרקע שנמכרה לגוי עפ"י היתר מכירה, אין בהם אסור סחורה.
44. קיימת אפשרות לקנות מגידול מצעים מנותקים אשר דינם קרוב לדין "עציץ שאינו נקוב".

45. הפתרון הקל ה"אנטי-לאומי" הינו להעדיף לקנות פירות מיובאים!

46. "היתר המכירה" גם השנה הינו מין הדין וחיוני למדינה ולעם כולו כפי שהיה בשמיטות הראשונות שלפני קום המדינה, אולי אף יותר! הרוצה להדר ולא לסמוך על היתר המכירה יכול לבחור באופציות הנ"ל כאשר לכל שיטה קיימת פריצה הלכתית או לאומית. גם למחמירים יש להם להתנות זאת בלא נדר שמא יצטרכו כן לאכול מהיתר המכירה בשעת הדחק (**יחווה דעת** ח"ד ס' יג').